

956

55 90 60

*Baronović
Millerich*

VJERA I ZNANOST.
INAUGURALNI GOVOR

REKTORA

DR. ANTE BAUERA.

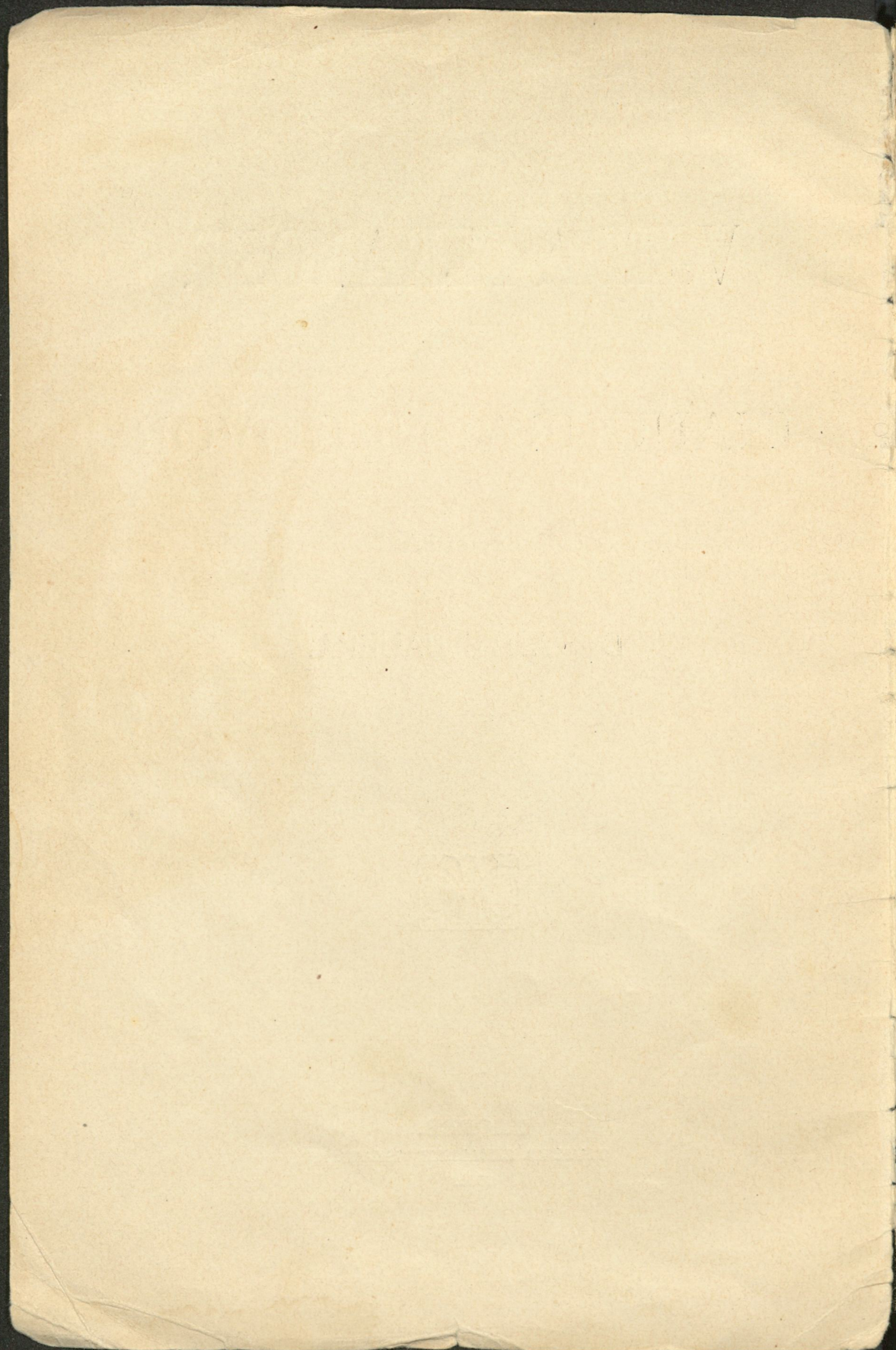

ZAGREB.

TISAK KR. ZEMALJSKE TISKARE.

1906.

VJERA I ZNANOST.
INAUGURALNI GOVOR

REKTORA

D^{RA.} ANTE BAUERA.

ZAGREB.
TISAK KR. ZEMALJSKE TISKARE.
1906.

S- 05660/1906

Visokoštovana gospodo!
Slavna sveučilišna skupštino!

Medju osobine i preimućstva, koja rese čovjeka i uzdižu ga nad svu ostalu prirodu, pripada bez svake sumnje i svijest dužnosti. Po ovoj svijesti čovjek tek postaje moralno biće.

A što je dužnost?

Najunutrašnjije iskustvo naše, svijest naša kazuje nam, da smo vezani nešto činiti ili ne činiti, te se često samo ovakovo djelo, na koje smo vezani, zove dužnost. U pravom smislu zove se dužnost sama ova moralna vezanost, moralna obveza, što nam se javlja u svijesti našoj.

Ova moralna vezanost nije tek *subjektivna*, nije puki slijepi nagon volje, koji bi nas tako gibao na nešto, kao što nagoni giblju nerazumne životinje, već je nasuprot *objektivna*, jer je razum najprije spoznaje i onda volji saopćuje. Jednom riječi: moralna obveza ili dužnost nije zakon samih naravnih nagona u čovjeka, već je zakon za naravne nagone čovjeka.

Nijesu ipak moralne dužnosti nekakove čisto *spoljašnje* spone i verige za životinjske strasti čovječje, niti su *puki nakit* čovjeka kao društvom ukroćene zvijeri, već *pripadaju na samu bit razumne naravi čovječje*. Čovjek naime samim razumom svojim spoznaje, da je vezan pokoravati se moralnomu redu i da je ova ob-

*

veza apsolutna i bezuvjetna: eto, ovo je pojam moralne dužnosti.

Upravo u tom, što čovjek može promišljeno i slobodno, s razborom i izborom, u životu svom ispunjati dužnosti svoje, stoji odlika i preimućstvo čovjeka nad svom vidljivom prirodom. I ako je čovjek stekao spremu i vještinu u vršenju dužnosti, a to znači: ako je postao krepostan, stekao je najveći ures i najveću plemenštinu, što je uopće može steći na ovome svijetu.

Svijest nam dakle naša kazuje, da je dužnost apsolutna i bezuvjetna obveza, te se u pojedinim prilikama samo može pitati: što mi je zapravo dužnost? Ove činjenice svijesti ljudske ne može nitko poreći, nitko oboriti, jer nam je zajamčuju ne samo kulturni spomenici za sve prošle vijekove, već i svijest svakoga pojedinca. Kad moderni pozitivizam materijalističkoga ili panteističkoga smjera nije vrstan ove činjenice svijesti niti valjano istumačiti niti je valjano obrazložiti, leži krivnja samo u metafizičkim osnovima ovih sustava. Ne samo katolicima, ne samo kršćanima, već i svakom teističkom shvatanju ova je činjenica sasvim jasna i razumljiva. Dužnost je apsolutna obveza, jer nam u savjesti govori sam stvoritelj razumne naravi naše; a govori nam, da nas sveta volja njegova hoće da obveže, da se bezuvjetno pokorimo moralnomu redu, tako da smo njemu krivci, kadgod se nijesmo pokorili.

Dužnost nadalje, kao što je apsolutna obveza, tako je i općenita, te zahvata čitava čovjeka: zahvata čuvstvovanje, mišljenje, htijenje i djelovanje njegovo. A što je uzvišeniji predmet, kojega se dužnost tiče, to je i ona sama plemenitija i uzvišenija. Medju najuzvišenije pak predmete ljudskoga zanimanja, medju najveličajnja dobra, za kojima može težiti ljudsko nastojanje, pripada

istina. U njezinoj su službi sve grane znanosti, njoj imade da služi i naše sveučilište. Istina je cilj i svrha svakoj znanosti, a postepeno postizavanje ove svrhe sveta je dužnost njezina, kao što joj je to i neotudjivo pravo. Pravo i dužnost tako se tijesno vežu medjusobno, da ne možeš izreći jedan od ova dva pojma, a da se odmah u duši ne pojavi i drugi. Namjerice sam ipak začeo ovaj svoj — in angustia temporis sastavljen govor — s dužnošću, što je znanost imade prema istini, jer se pravo na istinu i onako više i češće ističe, poimence kad se ističe sloboda znanosti.

Jest, znanost imade pravo na istinu i nitko je ne smije u tom sprečavati. Znanost treba da s potpunom slobodom upotrebljava sve načine istraživanja, koji je mogu dovesti do istine. Poradi toga i jest za sveučilište, imade li ono da služi napretku znanosti, od prijeke potrebe sloboda i autonomija. Ako se ova sloboda i autonomija sveučilišta gazi, ako ma čija bilo ruka unosi u sveučilište druge svrhe i obzire, nego li je sama znanost, u brzo će u njemu ohladnjeti onaj sveti žar, ono muževno pregnuće, ona samoprijegorna požrtvovnost, bez koje nema napretka.

S radošću stoga izričem ovdje hvalu našega sveučilišta visokoj vladi i poimence presvijetlomu gospodinu odjelnomu predstojniku za bogoštovlje i nastavu Milanu Rojcu, koji je već u više navrata spomenuo, a zadnjim otpisom i činom zasvjedočio, kako mu je na srcu sloboda i autonomija sveučilišta.

Ali dok sveučilištu bezuvjetno treba autonomija, i dok znanosti treba sloboda istraživanja, ne smije se opet ova sloboda shvatati tako, kao da znanost nije ničim vezana. Svrha svake znanosti jest i imade biti istina, a svrha je već sama sobom neka mjera, neki zakon

za svako djelovanje, koje ide za njom. Kad bi tko mislio, da u znanstvenom svojem radu nije vezan ni vrhovnim zakonom, po kojem ima samo istinu tražiti, taj bi uništio sam pojam znanosti. Svaka nadalje znanost, jer se mišljenjem izvršuje, treba da se drži objektivnih zakona mišljenja uopće, dakle zakona logike, i onih pravila i zakona metodike napose, koji izvire iz naravi predmeta, oko kojega se bavi. Sve su ovo mjere, stege, zakoni, kojih se mora držati svaka znanost, ako hoće, da je prava znanost.

Sveta je dakle dužnost svakoga pravoga naučenjaka prema istini, da vrši svoj znanstveni rad s velikom mudrošću, da promišljeno, oprezno, brižno upotrebljava sve načine i vrši sva pravila, koja mu propisuje znanstveni metod njegove struke.

*

Imade li čovjek pravo na istinu, imade li i dužnosti prema njoj, onda je ovo pravo to uzvišenije, ova dužnost to svetija, što većega je zamašaja neka istina za čovječji život. Pitamo li historiju prošlih vijekova, pitamo li sadašnjost, nema bez svake sumnje istinâ, koje bi bile od većega zamašaja za čovjeka, do istina religioznih. Ako je u prošlom vijeku neslućeni napredak empiričkih znanosti i bio pomeo mnoge učenjake, te su mislili, da će religiju moći nadomjestiti i zamijeniti znanost, u našem XX. vijeku stupilo je religiozno pitanje opet u prvi red. To dokazuju tolike knjige i rasprave ljudi modernih i najmodernijih, koje se bave oko toga pitanja. Dakako da kod ovih modernih naučenjaka i u području religije gospoduje subjektivizam i individualizam, t. j. subjektivno maštanje i poetičko ruho imade da zamijeni stvarne razloge i dokaze. Sama ova pojava ipak dokazuje, da je religija i sad ono, što je

svagda bila: neotkloniva potreba za srce čovječje, za život čovjeka pojedinca, obitelji i društva.

Ovoj općenitoj potrebi ne će doista zadovoljiti religijozno maštenje pojedinaca, već kad čovjek razmotri kaos religijoznog mišljenja onamo od Schleiermachera pa do Friedr. Nietzschea, H. Mayer-Benfeya i Alberta Kalthoffa, lako je doći na misao, koju je sv. Augustin ovako lijepo izrekao: „Ako božji promisao ne upravlja stvari ljudske, ništa se ne treba o vjeri starati. Ako pak i krasota svih stvari, za koju se jamačno mora vjerovati, da ističe iz nekakova izvora istinske ljepote, i ako unutrašnja, ne znam koja to svijest sve bolje duhove tako rekavši javno i skrovno opominje, da valja Boga tražiti i Bogu služiti, a ono se onda ne smije očajati, da je sam taj Bog postavio neki ugled, u koji dok se upiremo kao u sigurne ljestve, dižemo se k Bogu“. (De util. credendi. n. 34). I doista ovu općenitu potrebu divno zadovoljava kršćanstvo, poimence kako ga naučava crkva katolička.

Kako, zar i čovjek znanosti da bi jošte mogao prihvatiti kršćanstvo? Zar nije glavno načelo u znanosti, da ne treba ništa prihvatiti, što se nije dokazalo? Može li se dokazati istinitost kršćanske objave? Ne kosi li se nadalje znanost po samom svojem principu i naravi svojoj s kršćanskom religijom? Ne obuhvata li napokon kršćansko vjerovanje i takovih nauka, koje je znanost već oborila?

Nije moguće niti jedno od ovih pitanja temeljito raspraviti u tako kratko vrijeme, kako je meni odmjeren. Zadovoljimo se dakle, da samo naznačim i malo osvijetlim puteve, kojima se dolazi do rješenja ovih pitanja.

Često se zaista čuje ovaj prigovor. Znanost je samo

toliko znanost, koliko je slobodna od svakoga spoljašnjega silovanja, koliko se osniva na samim načelima razuma, dakle na autonomiji razuma. Razum je sam uvijek posljednji razlog, zašto znanost prihvaća bilo koju istinu: historijsku, prirodoslovnu ili filozofsku.

A kršćanstvo, poimence pak crkva katolička, traži, da bezuvjetno vjerujemo, što nepogrešivo učiteljstvo njezino naučava kao objavljenu nauku.

Ne kosi li se dakle katolička religija i prava znanost? Jer dok znanost s otvorena oba oka, s okom naime iskustva i s okom razuma, i s potpunom slobodom istraživanja ide za istinom, i samo ono prihvaća, što kao istinu pronadje, traži katolička religija od svojih vjernika, da slijepo vjeruju, štogod im crkva katolička predočuje kao objavljeno.

Ako malo dublje zaronimo u ovo pitanje, vidjet ćemo, da je ova opreka samo prividna, da je samo blistava pjena.

Stoji li zaista, da je vjera katolička slijepa?

Sam je božanski naš Spasitelj Isus Krist raznovrsnim dokazima i svjedočanstvima utvrđivao pred slušateljima svojim božanski svoj ugled, i onda je tek tražio, da mu se vjeruje. Protiv dvojba i prigovora branio je on sebe i učenike svoje. (Mat 9, 1—7; 11, 2—7; 12, 25—31; Iv. 5, 15—47). On izrijekom veli:

„Da nijesam bio djela tvorio medju njima, kojih nije nitko drugi tvorio, ne bi imali grijeha“ (Mat. 15, 24). Tako su radili i apostoli. Sv. Pavao ne traži ropsko pokoravanje i slijepo vjerovanje, već traži da razložno Bogu služimo (*λατρεία λογική* Rim. 12, 1.); a sv. Petar naznačuje kao dužnost vjernika, da budu svagda gotovi na odgovor svakomu, koji ih zapita za razlog kršćanskoga ufanja njihova (I. Petr. 3, 15).

Tako se i u crkvi uvijek mislilo i radilo. Sv. Augustin (De praed. SS. c. 2), veli: „Tko ne vidi, da je prije misliti, a onda vjerovati? Jer nitko ne vjeruje nešto, a da prije ne misli, da mu treba vjerovati“. Sv. Toma Akv. (II. IIae q. 1. a 4) pak uči: „Nitko ne bi vjerovao, a da ne vidi, da mu treba vjerovati“. I najnoviji općeniti sabor vatikanski ovako je odlučio (Const. de fide cap. III. n. 2.): „Da pak bude služba naše vjere razložna, htio je Bog unutrašnjim pripomoćima Duha Sv. pripojiti spoljašnje dokaze za svoju objavu, božanska naime djela, a prije svega čudesa i proroštva, koja dok jasno zasvjedočavaju božju svemogućnost i neograničeno znanje, jesu potpuno stalni i svačijem shvatanju primjereni znakovi božje objave“.

Kršćanstvo dakle ne zahtijeva slijepo, već *razložno* vjerovanje; svaki kršćanin treba da imade razlog, zašto vjeruje. Ovaj je razlog za svijest običnoga vjernika ugled roditelja i učitelja, ugled crkve i njezinih službenika. I ovi razlozi subjektivno zadovoljavaju svijest običnoga vjernika, te dotječu, da razložito praktično vjeruje i da se očuva od svake razborite sumnje. Znanstveno razvijena svijest, koja se može filozofskom refleksijom svratiti na svoje vjerovanje, tražit će dakako i znanstveno teoretsko spoznanje onih razloga, poradi kojih vjeruje. Ova naravna težnja rodila je znanstvenu opće kršćansku i napose katoličku apologetiku. Zadatak je njezin, da jedino znanstvenim razlozima dokaže, da je kršćanska vjera prava objava božja, i da su prema tomu pojedine nauke kršćanske vjere Bogom objavljene istine.

Idući apologetika za ovom svrhom svojom pretpostavlja ona, da imade objektivna istina, i da je razum čovječji sposoban pronaći istinu na osnovu iskustva ili svjedočanstva ili umovanja. Pretpostavlja nadalje, da

imade zbiljski svijet, i u njemu da vladaju nepromjenljivi prirodni zakoni, koji nam dopuštaju, da iz sadašnjosti prirodnih pojava doznajemo prošlost i zaključujemo na budućnost. U kratko, apologetika pretpostavlja sva objektivna počela prirodnih i filozofskih nauka: dakle sve činjenice, zakone i počela naravnog reda u svijetu. Sve ovo pretpostavlja apologetika, ali samo kao negativna počela, iliti samo kao uvjet za mogućnost spoznaje svrhunaravnog reda. Kao pozitivna pak počela svoja uzima ona neke unutrašnje i spoljašnje činjenice i opća načela razuma, poimence pak načelo porječnosti i uzročnosti, s pomoću kojih dokazuje filozofskim umovanjem svrhunaravni značaj ovih činjenica, njihovu transcencenciju, jer se iz sveze prirodnih uzroka ne mogu istumačiti niti shvatiti. Prema tomu je apologetika znanost historijsko-kritička i filozofsko-kritička. Ona imade da upotrebi u svoj svojoj strogosti metod historijsko-kritički, da utvrdi historijske činjenice, a onda s pomoću metoda filozofsko-kritičkoga imade da dokaže svrhunaravno podrijetlo njihovo. Zato je metod apologetike u glavnom analitičko-regresivan, jer nas iz pojedinih činjenica s pomoću načela razuma, poimence načela uzročnosti, vodi na spoznanje njihova zajedničkoga svrhunaravskoga uzroka — Boga.

I kad se ovakim putem dokaže, da je kršćanska religija prava objava božja, kad se to dokaže tako čvrsto, da se čvršće ne može dokazati nikoja druga historijska činjenica, pače tako čvrsto, da ne ostaje nikakav razborit razlog za sumnju, nije li onda evidentno, da je potpuno zadovoljeno autonomiji razuma, te on sam uvidja, da sasvim razborito može, da, mora vjerovati.

Ovako vjera; a znanost? I znanost po samoj naravi svojoj mora pretpostaviti, da je razum sposoban

spoznati istinu; jer je apsolutna skepsa poreka svake znanosti. I znanost drži, da možemo doći do istine putem iskustva, svjedočanstva i umovanja. I znanost traži, da ništa ne prihvatimo kao istinu, za što nemamo dovoljno razloga. Kakva je dakle u ovom obziru opreka između znanosti i religije? Je li počem bolje zadovoljio autonomiju razuma kojigod od slobodnih mislilaca, zabacivši kršćansku religiju, a da nije možda niti jedne ure posvetio ozbiljnomu istraživanju o božanskom podrijetlu njezinu, nego li je zadovoljiše oni, koji su vjeri svojoj uvijek ostali vjerni, premda su čitav svoj život provodili u najozbiljnijem proučavanju božanskoga podrijetla njezina; ili još bolje, nego li ju je zadovoljio jedan Justin filozof, sv. Augustin, Pascal, Chateaubriand, Ausonio Franchi i nebrojeni drugi, koji su istom poslije orijaškoga duševnoga napora u istraživanju ili tek primili kršćanstvo ili se izgubljenoj vjeri povratili?

*

Drugo je pitanje, ne steže li kršćanska religija zaista slobodu znanosti time, što ona uči svoje dogmate kao apsolutne i nepromjenljive istine, s kojima znanost ne smije doći u sukob? Ta općeniti sabor vatikanski (Const. de fide cap. IV. can. 2.) jasno veli: „Ako tko tvrdi, da se svjetovne znanosti smiju tako slobodno kretati, te se njihove tvrdnje, premda se i kose s obavljenom naukom, mogu kao istinite prihvatiti, niti ih crkva može osuditi, neka jo izopćen“. Ne kosi li se dakle sloboda misli, sloboda istraživanja — dakle sama znanost po svojoj biti — sa stegom religioznog vjerovanja? Da vidimo!

Svaka znanost po biti i naravi svojoj ide za tim, da pronadje istinu, da znanstveno odredi mišljenje naše o nekom predmetu. Što je koja znanost više napredovala, što se je bliže primakla svojemu cilju, koji valjada nigda

potpuno polučiti ne će, to je više misli naših znanstveno odredila, ali je tim i slobodu naših misli to više zarobila. Svaka utvrđena istina stega je za slobodu mišljenja. U strogom smislu slobodna je samo ona misao, koja jošte nije znanstveno određena, koja jošte nije gotova, koje jošte nema. Ta što bismo rekli za čovjeka, koji bi držao, da mu je jednako slobodno misliti, da cijelo jest veće od svoje česti i da nije, da kod otvorenih očiju u po bijela dana smije slobodno misliti, da jest svjetlo i da nije; da Cicero jest živio i da nije?

Znanost uopće mora neke istine prihvatiti bez svakoga dokaza — dakle dogmatski — kao nesumnjive i nepromjenljive istine, jer je inače svaka znanost upravo nemoguća. Ovakove su istine dajbudi ove tri: činjenica vlastite svijesti, načelo porječnosti, i sposobnost čovjeka, da može spoznati istinu. Svaka posebna znanost nadalje prima neke istine od viših znanosti, a da ih sama u svom području niti ispituje niti dokazuje. Svaka je napokon znanost u svom vlastitom području već utvrdila i neoborljivo dokazala koju tu istinu i predala je kao stalan i neprolazan poklad kulturnomu napretku čovječanstva. To su stalne tekovine, koje znanosti doduše polagano postizavaju, ali se one više ne mijenjaju. Drugačije je s raznim hipotezima, koji se u znanostima upotrebljavaju kao pokusi, ne bi li s njihovom pomoći dokučili istinu. Njihova je vrijednost privremena, problematična; oni nastaju i prolaze, da ih zamijene drugi, vjerovatniji i zgodniji. Oni su nam primjeri znanstveno još neutvrđenih, negotovih, dakle slobodnih misli, ali i za njih je sloboda stegnuta dajbudi tim zakonom, da se ne smiju kositi s činjenicama ni s prije utvrđenim istinama.

Pored toga stoji ipak nepobitno, da znanosti moraju biti potpuno slobodne u svom istraživanju, i da se znan-

stveno istraživanje smije protegnuti upravo na svaku istinu. Treba li ipak poradi toga u znanosti zbiljski dvoumiti o svakoj nauci, što ćemo je znanstveno istraživati? Ako to zaista treba, onda kršćanska vjera u istinu sprečava slobodu znanstvenoga istraživanja, jer katolik ne smije zbiljski dvoumiti ni o kojoj objavljenoj istini, ne će li prestati biti katolik. Čini se dakle, da se ipak prava znanost i kršćanstvo kose, dajbudi s ove strane po principu i biti svojoj.

Ni to ne stoji. „Poricati, vjerovati i dvoumiti“, kaže Pascal, „tako je prirodno čovjeku, kako je konju prirodno bježati“. Jest, ali svako u pravo vrijeme; onda, kad zato imade razlog. Između onoga, koji poriče, vjeruje ili dvoumi, ne smije u logičkom smislu biti formalne razlike, jer svaki mora imati valjan razlog za svoje poricanje, vjerovanje ili dvoumljenje. Sloboda znanstvenoga istraživanja ne mora stajati u tom, da zbiljski sumnjamo, je li neka nauka istinita ili nije, već može stajati u tom, da se istraži, može li se neka već spoznana istina i znanstveno dokazati. Dapače i onda, kad je neka istina već znanstveno dokazana, jošte je slobodno ispitivati vrijednost takova znanstvenoga dokaza.

Ovako rade praktično sve znanosti, a isto ovako rade i katolički bogoslovci. Kad bi pak svaki učenjak upravo morao o svemu dvoumiti, kad ne bi smio ništa prihvatiti, što nije sam iskustvom ili razumom spoznao i dokazao, morao bi nastati zastoj u svim znanostima, te bi bio nemoguć svaki znanstveni napredak.

Kao što dakle nepromjenljivi i evidentni logički aksiomi i zakoni i ontološki zakoni bitka ne sprečavaju slobode znanstvenoga istraživanja, premda im se znanosti moraju pokoravati na svakom svom koraku; kao što nijedna već neosporivo utvrđena empirička istina

ne sprečava slobode znanosti, premda je očito, da svi daljniji uspjesi moraju biti u skladu s njom: tako isto ne sprečavaju slobode znanstvenoga istraživanja ni Bogom objavljene istine.

*

Iz ovoga se razbira, da s obzirom na metod nema načelne opreke između znanosti i kršćanske religije. Samo još ostaje, da se riješi quaestio facti. Ne obuhvata li naime kršćanska religija u svom sadržaju i takovih nauka, koje je znanost već oborila? Ovo je pitanje od odlučnoga znamenovanja. Jer ako odgovor na ovo pitanje izadje ječan, t. j. ako kršćanska religija zaista obuhvata takovih nauka, koje je znanost već oborila, onda je ovaj ječan odgovor osudna negativna instancija protiv božanskoga podrijetla kršćanstva. Bog ne može biti drugo nego vječna istina; um, koji se ne može prevariti, koji ne može neistinu kao istinu objaviti.

Da se na ovo pitanje valjano odgovori, treba da najprije izlučimo dvije skupine istina, o kojima ne može biti nikakova spora.

Kršćanska religija obuhvata ponajprije takovih istina, koje ne pripadaju u područje nikoje znanosti. Milostivi naime Bog, udostojao se objavom svojom poučiti nas i o tajnama, koje, koliko nadmašuju dohvat uma našega, toliko svrhunaravnim svjetlom raširuju vidik duši našoj i otkrivaju nam tajanstveno biće njegovo i ljubav njegovu k nama, kao što je n. pr. otajstvo presv. trojstva, upućenja sina božjega i t. d. O ovim istinama ne bi razum sam sobom bez objave božje nikad ništa znao, jer nadmašuju njegovu snagu; a niti ih može poslije objave božje pozitivno shvatiti ili iz vlastitih načela istumačiti i dokazati, već može samo to dokazati, da nema u njima nikakove zbiljske porječnosti. S obzirom pak na

metodološka načela razum ih na osnovu božje objave može i mora prihvatiti, kao što na osnovu svjedočanstva očuta prima od vidljive prirode objavu takovih istina, koje su za razum prave tajne; jer ne može njihovu unutrašnju narav nikako dokučiti i istumačiti. Takovih pak tajna susretamo u prirodi na svakom koraku. — Između tajna vjere i pozitivnih rezultata znanosti ne može dakle biti nikakove opreke.

S druge je opet strane znanostima otvoreno beskrajno polje istraživanja, a da nam objava na ovom području ne daje nikakove pouke ni upute. — Objava nam ništa ne pripovijeda n. pr. o sastavu tvari, o svojstvima tjelesa, o naravi i djelovanju prirodnih sila, kako nas ne poučava ni o organskom ustroju živih bića, ni o fiziološkom djelovanju organa, ili o veličini, razmaku i gibanju svemirskih tjelesa. Nema objavljene ni fizike, ni kemije, ni filozofije, ni astronomije i t. d., a nije objavljen ni metod, kojim treba da se služe ove znanosti u svom istraživanju. Na čitavom ovom beskrajnom području ne može opet biti nikakove opreke između znanosti i kršćanske religije.

Imade napokon pitanja o kojima govori kršćanska objava, a koja bez sumnje pripadaju i u područje znanosti. Tek na ovom polju mogle bi se kositi znanost i vjera.

I tuj jošte treba lučiti dva reda pitanja: jedna su religiozna te pripadaju naravnoj religiji, a druga su čisto znanstvene naravi.

Na prvu vrstu pripadaju pitanja: otkle je čovjek, kamo ide, koje je znamenovanje života njegová, smrti njegove? Nijesu li ovo upravo životna pitanja, pred kojima iščezavaju svi drugi znanstveni problemi! A ne

znače li ova pitanja zapravo: kako stojimo prema božanstvu? Pa ako je znanost lutala i očajavala, kad joj je trebalo jasno odgovoriti na ova pitanja, te je i jedan božanski Platon žudio, da dodje neko božansko slovo (*λόγος τις θεῖος*) da nas pouči, sada imademo na ova pitanja jasan i točan odgovor, jer nas je poučilo utjelovljeno slovo božje.

Je li znanost dosle zaista oborila ikoji odgovor, što nam ga na ova pitanja daje kršćanstvo? Nije! Istina je objektivna, vječna; istina nije individualna, već je socijalna, te imade i takih istina, koje pripadaju na nerazorljivu baštinu svih vijekova, koje tvore osnov mišljenja ljudskoga i društva ljudskoga, bez kojih nema ni govora ljudskoga, ni zakona, ni moralnoga reda, ni javne svijesti i civilizacije.

Medju ovakove pak istine pripadaju u prvom redu istine religiozne, koje jednodušnim glasom — ma i ne uvijek jasno i ne uvijek čisto — navješćuju svi narodi kroz sve vijekove, jer bez njih nijesu mogli ni biti ni napredovati: u čemu već stoji i jamstvo njihove istinitosti.

Ove pak istine, ova pitanja ne pripadaju u područje nikoje pozitivne znanosti. Zato kad naučenjaci tobože u ime znanosti ruše ove temelje društva ljudskoga, kad uz kosu logici samovoljno pomišljaju čovjeka kao moralno biće, a bez slobodne volje, i ćudoredne zakone bez zakonodavca; kad protiv općenite svijesti roda ljudskoga poriču Boga, besmrtnu dušu, slobodnu volju, moralnu odgovornost, griješe protiv dužnosti prama istini, protiv zakona same razumne naravi svoje, koju tim ponizuju. Ili, zar ne znači poniziti razumnu narav ljudsku, kad ljudi, tobože u ime znanosti, hoće da zarobe spoznaju

ljudsku u tijesne ograde osjetne spoznaje; kad spoznaji svojoj poriču svaku sposobnost segnuti se s onu stranu pojava i dovinuti se njihovim uzrocima; kad poriču svaku mogućnost metafizike, a ne mogu ni govoriti, nego li govorom metafizike, kako lijepo veli znameniti francuski fiziolog i biolog Cl. Bernard. Ne krnji li čovjek sam snagu svog razuma, kad ne će da znade za Boga, a ne može ni na kojem polju da dovrši tijekom mišljenja svoga, a da ne nadje Boga, osnov svega, i svjetlo koje sve rasvjetljuje i objašnjava. To nijesu zaista rezultati znanosti, to nije ni kriva znanost, jer nije nikakova znanost.

Tek u pitanjima čisto znanstvene naravi mogla bi se dakle naći zbiljska opreka između kršćanske objave i znanosti. Kršćanska naime objava govori i o takovim pitanjima, koja su čisto znanstvena pitanja, te pripadaju u geologiju, etnografiju, antropologiju, lingvistiku itd.

Da na to pitanje odgovorimo, treba imati na umu ovo :

Glavna je svrha objave božje, da nas pouči o religiji; sve, što se osim toga nalazi u vrelima objave, sporedno je. Kad Bogom nadahnuti pisci govore o drugim stvarima, nije im bila nakana poučiti nas o unutrašnjoj biti i naravi osjetnih predmeta i pojava, već govore o njima ili u slikama, ili onako kako se osjetima zamjećuju; a tako se još i danas često govori u običnom govoru i među najvećim učenjacima. Vrela objave božje govore govorom, koji se je u vrijeme njihova postanja i još dugo iza toga jedino mogao razumjeti; govore govorom znanosti, stare znanosti, koja je vladala u njihovo vrijeme. Isto su tako radili i sv. oci, tumačeći vrela objave božje. Ako je dakle znanost danas koje ovakovo mišljenje obo-

čila, oborila je samo staru znanost, kojom su se poslužili stari oni pisci, da bi ih svijet mogao razumjeti, a nije oborila nikoku religioznu istinu. Imajući pred očima ovakovo izlaganje, jasno je, da je svaka opreka između religije i znanosti upravo nemoguća.

Nemojte misliti, da je ovakovo tumačenje tek kakovo moje osobno mišljenje. Ovako nas puti sam najviši crkveni ugled, blagopokojni Leon XIII., koji veli (Providentissimus Deus): „Valja promisliti prvo i prvo da sveti pisci nijesu htjeli, ili pravije reći, Duh božji, koji je preko njih govorio, nije hotio, da ljude pouči o unutrašnjoj biti vidljivih stvari . . . Zato oni, mjesto da se upravo bave oko istraživanja prirode, same stvari opisuju i govore o njima ili u smislu prenesenom ili onako, kako se u ona vremena općenito govorilo, pa se tako u mnogim stvarima u svakidašnjem životu i danas govori i među najučenijim ljudima. A kako se u običnom govoru ono najprije i zapravo ističe, što potpada pod osjete, tako je i sv. pisac po onome se povodio, što se osjetno ukazuje, ili što je Bog sam, govoreći ljudima, objavio prema njihovu poimanju ljudskim načinom“. . . . Zato i „netreba braniti sve misli, što ih u tumačenju sv. pisma izrekoše pojedini oci ili kasnije gdje koji tumačitelji; jer oni pretresajući prema suvremenim nazorima mjesta, koja rade o prirodnim stvarima, nijesu možda uvijek po istini sudili, te su po gdješto kao stalno tvrdili, što se sada manje sviđa“.

Sporovi dakle što ih je bilo i što ih imade, nijesu sporovi između religije i znanosti, već su sporovi između ljudi — apologeta i učenjaka — i to krivnjom jednih i drugih. Koliko su puta učenjaci iznosili protiv vjere tobože nesumnjive rezultate znanosti, što su bili tek pusti

hipotezi, koje je sama znanost već sjutra dan pokopala. A koliko su opet puta apologeti izilazili u boj za tvrdnje, koje nijesu bile nauke vjere, već njihove osobne misli, uzete iz stare znanosti. Da između vjere i pozitivnih rezultata znanosti ne može biti spora, o tom je crkva tako uvjerenjena, da je na općem saboru vatikanskom izjavila: „crkva ne samo da se ne protivi gojenju svjetovnih umjenja i znanosti, već ih dapače na mnoge načine pomaže i pospješuje. Jer njoj nijesu nepoznati, niti ona prezire probitke i koristi, što iz njih izvire za ljudski život; priznaje dapače, da one, kao što su izašle od Boga, tako ako se pravo njeguju, k Bogu dovode uz pripomoć njegove milosti“.

S ovim je uvjerenjem crkva katolička, s ovim su uvjerenjem najumniji i najbolji njezini sinovi znanost svagda najizdašnije podupirali. Smijem li ovdje u ovoj svezi misli danas, kad se prvi put svečano vrši instalacija rektora iza smrti mecene našega, velikoga biskupa Josipa Jurja Strossmayera, prešutjeti njegovo ime i ne spomenuti ove njegove riječi: „Svećenik sam i vladika, pak sam zato nešto i doprineo, da se u narodu našem stvori i utemelji akademija znanosti i umjetnosti i sveučilište, da narodu svom dokažem, da među svetom vjerom i među znanosti i umjetnosti nema nikakvih na svijetu opreka. Pak ako opreka kadšto i bude, nije ih narav stvari porodila, nego strast, slabost i zanešenost ljudska. Obje su, vjera i znanost, božji porod, te na međusobnu ljubav, slogu i potporu bićem i izvorom svojim upućene. Bog je, vjerujte mi, u onaj isti čas, kad je svetom svojom moći prvu iskru misli iz uma čovječjega, kad je prvo čuvstvo iz srca čovječjega, kad je prvu riječ iz usta čovječjih ishitio, i svetu vjeru i sveto znanje porodio i baštinom cijeloga svijeta i svih

*

vijekova učinio. Ne može čovječanstvo, ne može ni jedan narod bez jednoga i drugoga biti“.

Ovako su djela velikoga biskupa u hrvatskom narodu najrječitija apologija kršćanstva. Slava mu!

Još samo tri riječi. Prvu upravljam na vis. kr. zem. vladu i na prečasni episkopat. Posao apologete, osobito u naše vrijeme, mučan je posao. On traži duboko poznavanje religije, temeljito poznavanje filozofije, i opsežno poznavanje rezultata znanosti. Zato se usudjujem s ovoga mjesta izreći davno svoje uvjerenje, da bi i na našem bogoslovskom fakultetu trebalo štošta preudeliti, ma se upravo morala uvesti i peta godina. Poimence bi trebalo osnovati posebnu stolicu za apologetiku i apologetički seminar. Profesor ove stolice bio bi dužan kroz nekoliko tečaja predavati čitav sustav filozofije ubrojivši i socijologiju, a u zadnjem bi tečaju predavao kao krunu čitavog bogoslovlja znanstvenu apologetiku, da se svećenici što bolje sprema za potrebe današnjega vremena.

Druga riječ ide vas, veleštovana gospodo sudrugovi. Vaše povjerenje i vaša volja podigla me na ovu visoku čast. Hvala, srdačna hvala vama, koji ste me izabrali, a i vis. kr. zemaljskoj vladi, koja je taj izbor potvrdila. Ne zakratite mi vaše pomoći, da uz savjet vaše mudrosti i iskustva vodim ove godine naše sveučilište putem napretka. Bog nam pomogao!

Treća riječ ide vas, gospodo akademički građani. Prionite svim žarom mladenačke duše svoje uz nauku, tražite istinu ustrajno, mudro i obzirno, i budete li ovako radili ne samo da ne će malaksati vjera vaša, već će se još utvrditi. Ali drugoga se bojte. Svaki je vas za sebe maleni svijet, i u tom vašem malenom unu-

trašnjem svijetu, u naponu života i mladačke snage vaše, strasti će zaigrati boj. Tuj je pogibao za vaš napredak u nauci uopće, i napose za vjeru vašu. U toj borbi ostanite pobjednici uz pomoć Boga i vjere vaše, pa će Hrvatska draga domovina naša dobiti u vama kreposne, a s tim i značajne i požrtvovne graditelje sreće svoje. S tom željom i s tom nadom kličem: Vivat, crescat, floreat croatica alma mater nostra Francisco-Josephina!

Knjižnica KBF - ZG

Knjižnica KBF - ZG

55-90-60

060096733 / 20.214

000100716 / 20.214